

Kuinka anarkia organisoidaan?

Ajatuksia mediatutkimuksen tilasta ja tulevaisuudesta

Tällä(kin) tekstillä on kontekstinsa. Kirjoitan sitä ajankohtaan nähden lämpimänä kevätlauantaina Tampereen yliopiston mediakulttuurin professorin virkahuoneessa. Juuri perustetun viran hakuaika päättyy kahden päivän kuluttua. Ennen tähän tekstiin ryhtymistä olen laatinut muistion siitä, millainen on mediakulttuurin rahoitustarve lähivuosina, jos mielimme käynnistää Tampereen kaupungilta saadun viisivuotisen lahjoitusviran turvin monitieteisen koulutusohjelman syksyllä 2003.

Sain *Lähikuva*n toimitukselta lisäaikaa puheenvuoroni kirjoittamiseen, jotta sitä laatiessani tietäisin, kuinka mediakulttuurin kävi yliopiston ja opetusministeriön vuoden 2002 tulosneuvotteluissa. Nyt tiedän. Vaikka yliopistomme johto puolusti mediakulttuurin tuntuvaan lisäresursointia kaikin käytettävissä ollein keinoin, ei ministeriöltä herunut tänä vuonna rahaa uusiin avauksiin.

Paljon on silti tapahtunut. Aloitimme Tampereella tiedotusopin ja taideaineiden laitosten yhteisen audiovisuaalisen kulttuurin monitieteisen opintokokonaisuuden vuonna 1991. Alusta alkaen opiskelijat äänestivät uuden kokonaisuuden puolesta jaloillaan. Salit pullistelivat aina, kun opetusrahaa vain saatiin raavittua kasaan. Talkoohengessä pyritetty kokonaisuus laajeni vuonna 1999 perusopinnoista ainepintoihin, sai yliassistentin ja päätoimisen tuntiopettajan sekä muuttui samalla nimeltään audiovisuaalisen mediakulttuurin opintoko-

konaisuudeksi. Syksyllä 2002 se laajenee Tampereen kaupungin viisivuotisen lahjoitusprofessorin ja käynnistyvän maisteriohjelman myötä syventäviin opintoihin. Nimeksi tulee mediakulttuuri. Suunnitelma mediakulttuurin monitieteisen koulutusohjelman käynnistämiseksi omine sisäänottoineen vuonna 2003 on valmis. Opiskelijoita on, opettajia on, koulutus- ja tutkimustarvetta on. Vain rahaa puuttuu.

Mediatutkimuksen kehitys Tampereen ja Turun yliopistoissa on kulkenut varsin eri teitä, mutta olemme lopulta tulleet niin alan määrittelyssä kuin tiedepohjassakin varsin lähelle toisiimme. Turussa lähdettiin liikkeelle elokuva- ja televisiotieteenä, mutta yhdistyminen viestinnän kanssa synnytti monitieteisen oppialan nimeltä mediatutkimus, jonka tutkimuksen ja opetuksen kohteena on mediakulttuuri. Tampereella lähtökohtana oli alusta pitäen yhteiskuntatieteiden ja humanististen tieteiden liitto. Aluksi nimessä painottui audiovisuaalisuus (erotuksena printtimediasta), mutta lopulta nimeksi tuli kattava mediakulttuuri. Myös tiedepohjassa on yhtäläisyyksiä. Kummassakin pyritään yhdistämään yhteiskuntatieteellistä sosiaalisten rakenteiden analyysia ja humanistista tekstianalyysia.

Vaikka keitokset ovat syntyneet useiden sattumien summalla, tämä kaikki ei voi olla silkkää yhteensattumaa. Monitieteisyys ja moninäkökulmaisuus ovat päinvastoin mediakulttuu-

rin tutkimuksen eilinehtoja. Tähän on useitakin syitä.

Ensinnäkin mediatutkimuksen *kohde* on moninkertaisesti pluraalinen. Median kaiken aikaa intensivoitua läsnäolo myöhäismodernissa kulttuurissa ja yhteiskunnassa murtaa perinteisiä rajoja median sisällä ja sen ja muiden käytäntöjen välillä. Vanhat rajat välittömien ja välitettyjen kokemusten, korkean ja populaarin kulttuurin, faktan ja fiktion, tiedon ja viihteen, tekstien ja teknologioiden, median ja talouden välillä kyseenalaistuvat. Näissä oloissa ei mitenkään itsestään selvästi ole olemassa jotain suhteellisen selkeärajaista kohdetta, ”mediaa”, joka voitaisiin erottaa siitä, mikä ei ole ”mediaa”.

Median ja ei-median rajavedon ongelmallisuuden lisäksi pluraalisuutta kasvattavat myös median samanaikainen jakautuneisuus ja konvergenssi. Tähänastisessa tutkimuksessa mediaa on lähestytty ”aina jo” osiin jakautuneena (elokuvana, televisiona, printtimediana, digitaalisena mediana jne.), mutta käynnissä olevat mediakonvergenssi ja multimodaalisten ja intermediaalisten suhteiden lisääntyminen pakottavat kysymään mediamuotojen erojen ohella myös yhtäläisyyksiä. Esiin piirtyy erojen ja yhtäläisyyksien moninainen ja kaiken aikaa muuttuva järjestelmä, jonka tutkimisessa tarvitaan sekä yleiskatsauksellista että yksityiskohtiin tarkentuvaa otetta. Yhteen ja vain yhteen median muotoon paneutuvaa tutkimusta ja opetusta on näissä oloissa yhä

vaikeampaa puolustaa. Silloinkin kun kohteeksi rajataan yksi median muoto, vaikkapa elokuva, on yhä välttämättömämpää ottaa huomioon, että valittu kohde väistämättä määrittäytyy myös itsensä ulkopuolelta, muun muassa muista media-muodoista.

Tutkimuksen moninäkökulmaisuuden ja monimetodisuuden puolesta puhuu myös se, että medioitumisen myötä kysymykset median konteksteista ja varsinkin käyttökoteksteista nousevat aiempaa keskeisemmiksi. Missä suhteissa mediatekstit, kontekstit ja ihmisten arki ovat toisiinsa? Voimmeko tutkia mediatekstejä ilman, että ottaisimme myös tekstien käyttökotekstit tarkasteltaviksi? Jos konteksteja ei voi välttää, mitkä ovat milloinkin asianmukaisia konteksteja? Entä onko media sittenkään tärkeämpi kuin ne tilat ja käytännöt, joihin median käyttö liittyy? Tai onko paljon puhuttu medioituminen yksi prosessi vai monia? Olisiko yhden sijaan syytä puhua monista erilaisista medioitumisista, jotka vaihtelevat tiloista, paikoista, sosiaaliluokista, sukupuolista, sukupolvista jne. toiseen?

Pluraalisuutta puoltaa myös mediatutkimuksen kulttuurinen sijainti. Mediatutkimus ei voi olla korkeakulttuurista toimintaa, jossa Markku Koskea lainatakseni ”riittää periaatteessa se, että jotain on saatu aikaan”. Koska mediatutkimus on populaarien kokemusten erittelyä ja tärkeä osa nykykulttuurin itse-reflektiota, ei olisi perusteltua, että se itse ei näkisi itseään sikäli populaariksi toiminnaksi, että se koskilaisittain ”tarvitsee aina yleisön”¹. Mediatutkimuksen kysymyksenasettelut eivät toisinsanoen ole peräisin yksin aka-

teemisilta esityslistoilta eikä sen tutkimusten tulisi tähdätä vain kollegoiden viihdyttämiseen.

Kaikkiaan mediatutkimuksesta ei tulisi puhua perinteisenä akateemisena oppialana selkeine rajoineen ja profiileineen. Pikemminkin kyse on oppialojen välisestä ellei peräti niiden jälkeisestä tai ulkopuolisesta tutkimus- ja opetusalueesta. Tietoinen moneuden edistäminen on käsittääkseni mediatutkimuksen elinehto. Media on niin moninaista ja sillä on niin moninaisia efektejä, että vain monipuolista ja moninäkökulmaista tutkimusta edistämällä voidaan taata, että tutkimuskentän alati muuttuvasta kaleidoskoopista voidaan saada otetta. Mediatutkimuksen lippuun voitaisiinkin kirjoittaa sanat: *Sekä joko että tai!*

Kyse ei ole kuitenkaan vain monitieteisyydestä (multidisiplinäarisyydestä) eli useiden jo olemassa olevien lähestymistapojen kohtaamisesta, vaan ennen muuta aidosta *poikkitieteisyydestä* (interdisiplinäarisyydestä), katseen kohdistamisesta niille alueille, jotka jäävät nykyisten tieteenalojen välimaastoihin. Loppujen lopuksi kysymys ”mediasta” tietynä kokonaisuutena kuuluu näihin, noudattavathan nykyiset oppialajaot mediamuotojen välisiä rajoja, minkä seurauksena meillä on omat oppialansa niin printtimedialle (faktuaaliselle ja fiktiiviselle), teatterille, elokuvalle ja televisiolle, kuin digitaaliselle mediallekin. Nykykulttuurin kehitys tekee mediamuotojen eroista kuitenkin aiempaa liukuvampia ja lipsuvampia.

Poikkitieteisyyden tuottaminen ei kuitenkaan ole yksinkertaista. Kuinka monitieteinen ja pluraali tutkimus ja opetus tuotetaan? Toisinsanoen: Kuinka

anarkia organisoidaan?

Monitieteisyyden nimiin kyllä vannotaan Suomen Akatemian myöten, mutta yliopistojen pysyvän rahoituskriisin oloissa mahdollisuudet olemassa olevien oppiaineiden niin sanottu perustehtävät ylittäviin avauksiin ovat rajalliset, kuten Tampereen yliopisto sai tänä keväänä taas kerran oppia.

Resurssien rajallisuus puolestaan tuottaa sen aidon ongelman, että mediatutkimusta harjoittavien yksiköiden koko on Suomessa kohtalaisen pieni. Mediatutkimus on niin seksikästä, että kaikki yliopistot haluavat siitä oman siivunsa. Seurauksena on monia pieniä ohjelmia tai oppiaineita. Aidon pluralismin tuottamisen kannalta onnellisempaa saattaisi kuitenkin olla, että maassa olisi muutama iso mediatutkimuksen yksikkö. Kukin näistä voisi profiloitua keskenään jossain määrin eri tavoin, mutta jokainen voisi myös sisältää niin heterogeenistä tutkija- ja opettajakuntaa, että niissä voisi generoitua perinteisten tieteenalojen rajoja ylittäviä tutkimusprojekteja. Korkeakoulujen arviointineuvoston nimittämä kansainvälinen media- ja viestintäalan arviointiryhmä esitti huhtikuussa 2002, että alan koulutukseen lisättäisiin voimavaroja ja niitä jaettaisiin joustavasti, jotta alan muutoksiin voitaisiin reagoida nopeasti. Nopea ja kunnollinen reagointi onnistuu todennäköisemmin kooltaan kyllin suurissa yksiköissä, kunhan niissä on pluralistisesti läsnä useita lähestymistapoja ja ne organisoidaan kyllin joustavasti.

Mediatutkimusta on edistetty Suomen akatemian tutkimusohjelmalla. Alan sosiokulttuurisen merkityksen kasvun vuoksi tarvitsimme kuitenkin myös

riittävän kokoisen ja pysyvän valtakunnallisen tutkimuskeskuksen, jossa olisi määräaikaista professuureja ja projekteja.

Mediatutkimuksen maailmallisuuden tulisi myös näkyä opetuksen ja tutkimuksen aiheissa. Kaksi esimerkkiä ottaakseni: Ensinnäkin olen syyskuun yhdennentoista jälkimainingeissa pohtinut sitä, kuinka voisimme tutkimuksella ja opetuksella osallistua sellaisten mediafiktioiden (ja miksei myös faktuaalisten esitysten) syntyyn, jotka tarjoaisivat vaihtoehdon melodramaattisille hyvät vastaan pahat -tarinoille. Tässä on selvä tilaus maailmalliselle mediatutkimukselle ja opetukselle. Toiseksi olen yhä vakuuttuneempi siitä, että mediakasvatuksen lisääminen voi toimia vain ensiapuna äidinkielen pulmiin ja että edessä on perusteellinen keskustelu siitä, millaiseen mediatodellisuuteen – 1930-luvun vaiko 2030-luvun – koulu opilaita kasvattaa.

Mikko Lehtonen,
professori
mediakulttuuri,
Tampereen yliopisto

¹ Ks. Markku Koski, *Julkisia eläimiä*.
Helsinki: WSOY 2001, 86-87.